

Capítol 4 – GASTON "FEBUS" DE FOIS I BEARN: **EL PRÍncep DELS PIRINEUS.**

La casa comtal de Fois estengué el seu poder durant segles en els seus feus, però si hi ha un personatge que destaca sobre tots, és Gaston "Febus" III de Fois i X de Bearn. Encara pels carrers de la capital de l'Arièja i al Bearn trobem el rastre del seu record, en monuments, carrers i en el Castell de Fois, símbol indiscutible de la ciutat. Bona part de la seva vida és coneguda gràcies a les "Chroniques" contemporànies d'en Jean Froissart, al capítol "Voyage en Bearn".

Segons algunes suposicions, el seu sobrenom de "Febus" (en occità) que utilitzava com a crit de guerra abans d'entrar en combat, provenia dels seus cabells rossos, semblants al déu grec Apol·lo, qui també era anomenat "Febus" en alguns textos. Altres opinen que potser provindria d'alguna divinitat pagana de nom semblant, Phoibos. En qualsevol cas, començà a emprar aquest pseudònim durant unes campanyes militars a Prússia, on lluità al costat dels cavallers teutònics. El seu lema, tota una provocació intimidatòria, era "Toquey si gausez" (traduït de l'occità antic com a "Toca-m'hi si goses").

Nasqué l'any 1331, però existeixen dubtes sobre el seu lloc de naixement, bé al mateix Fois o a Ortès al Bearn. Heretà l'any 1343 com a únic fill legítim i amb només dotze anys d'edat, del seu pare Gaston II el Paladí (que morí lluitant a prop de Sevilla contra els musulmans), els títols i les propietats del Comtat de Fois i el Vescomtat de Bearn, i altres títols menors, entre ells el Vescomtat de Marsan, però que configuraven la seva nissaga com a una de les cases nobles més importants de les terres occitanes. El mateix Gaston III era considerat per alguns com el "Príncep dels Pirineus" o el "Comte Sol", encara que els seus feus estaven dividits i separats territorialment entre el bloc de Fois i el del Bearn.

Per la seva joventut la seva mare, Aliènor de Comenge exercí de regent dels seus dominis fins a la seva majoria d'edat cinc anys després. En una època en què els nobles intentaven anul·lar els vassallatges respecte d'altres senyors, sobretot si eren menors d'edat, Aliènor decidí visitar tots els nobles vassalls de la Casa de Fois i Bearn, i obligar-los a jurar el vassallatge feudal envers el seu fill.

Però la posició de Gaston era complicada, perquè retia vassallatge simultàniament a dos monarques europeus: per una banda, com a comte de Fois, devia obediència a la corona francesa, però simultàniament com a vescomte de Bearn, també al rei d'Anglaterra. Aquest vassallatge bearnès provenia de l'herència d'Aliènor d'Aquitània, que havia estat casada segles enrere amb el rei francès i l'anglès successivament, i que provocà segles després la llarga Guerra dels Cent Anys entre ambdues monarquies, perquè els anglesos defensaven la seva sobirania sobre els territoris d'Aliènor d'Aquitània.

Amb aquesta situació, Gaston preferí adoptar una posició de neutralitat, i recolzar una monarquia o una altra en funció dels seus interessos del moment. Així Gaston aconseguí mantenir els seus feus relativament al marge de la contesa entre totes dues monarquies. I aconseguí imposar a ambdós sobirans una certa independència per al Bearn, que es mantingué gairebé tres segles, fins a l'any 1620, en què fou finalment incorporat al Regne de França (i encara amb algun tractament diferenciat).

Aquesta voluntat de mantenir aquesta "independència" empenyé en Gaston a la construcció de diverses fortaleses per a defensar els seus feus davant d'un possible atac tant francès com anglès, com per exemple el Castell de Montaner, a mitja distància entre Fois i el Bearn, i com a símbol de la unió d'ambdós territoris en la seva persona.

No es deixà intimidar gens pel rei francès i es negà a continuar renovant el seu vassallatge, arran de la col·laboració entre la monarquia francesa i la Casa d'Armanhac, que provenia del territori del Gèrs, i que mantenia una perpètua enemistat, amb enfrontaments regulars, amb la Casa de Fois i Bearn. El mateix Gaston III s'enfrontà amb els Armanhac entre els anys 1360 i 1365, aconseguint victòries, com a la batalla de Launac l'any 1362 i unes bones compensacions econòmiques (sis-cents mil florins!!!) pel rescat dels nobles enemics importants que retenia després del triomf en cada batalla.

L'enfrontament amb els Armanhac també es desenvolupà en l'àmbit polític, quan Jean du Berry, emparentat amb els Armanhac, l'any 1373 fou nomenat lloctinent general del Llenguadoc (una mena de governador del territori). Naturalment que Gaston III no estava d'acord amb aquest nomenament i es produí una pugna pel control polític de la província, on el càrrec oscil·là entre ambdós candidats constantment durant anys.

Aquesta rebel·lia de suspendre la renovació del vassallatge a la monarquia francesa explicada anteriorment i aquesta certa neutralitat en la Guerra dels Cent Anys, costà a en Gaston III la seva detenció per part de les autoritats reials franceses, però la relació entre la Casa de Fois i la monarquia es redreçà amb ajuts militars com durant la Revolta Pagesa de les Jacqueries, una revolució que mobilitzà els pagesos contra els abusos dels senyors feudals (semblant a la Revolta dels Remences Catalans). I a la pràctica els reis francesos hagueren d'admetre la sobirania del Bearn!!!

Però de vegades l'enemic també es troba a casa, i en Gaston patí una conspiració l'any 1380 per part del seu propi fill hereu Gaston, qui pretengué assassinar amb verí el seu pare amb la col·laboració del rei Carles II de Navarra. Descoberta la traïció, en Gaston III empresonà el seu fill i el matà al bell mig d'una discussió entre tots dos. En Gaston III quedava sense hereu legítim a la successió.

Precisament en Gaston III havia casat el seu fill Gaston amb Beatriu, una hereva de la Casa d'Armanhac, malgrat la perpètua enemistat que patien, en un dels estratagemes per a aconseguir un pau i uns territoris en una de les treves entre ambdues nissagues.

Fora del camp de batalla, en Gaston III passà a la història per tres aspectes: l'esplendor de la seva cort, un tractat sobre caça i per un poema conegut per tots nosaltres: "Se canta". La seva cort estava considerada com una de les més luxoses, cultes i avui en diríem "glamouroses" de l'època, on l'occità en la modalitat gascona i bearnesa i el francès (per les seves relacions polítiques) eren llengües habituals. La poesia trobadoresca (d'ell mateix hem conservat una cansó), amenitzada per concerts musicals, era sempre present en les vetllades i els sopars de la seva cort.

La major afició d'en Gaston era la caça, i en dedicava moltes jornades. L'abat de Moissac afirmava que en Gaston III posseïa mil gossos de caça i nobles i monarques com Joan I d'Aragó (precisament anomenat "el Caçador" i que morí en una cacera) li demanaven consell sobre el tema. Fruit d'aquesta passió, escrigué un llibre entre els anys 1387 i 1388, "Livre de chasse" en

francès, que fou considerat per les seves exhaustives explicacions com la Bíblia de la caça durant segles, i que fou escrit com a regal pel duc Philippe de Borgonya. Segons en Gaston III la caça preparava per a la guerra, millorava la salut, comunicava l'home amb la natura i "obria les portes del Paradís".

L'any 1391, precisament en Gaston III morí després d'assistir a una cacera al Bearn. En no disposar d'un hereu legítim cedí els seus feus al rei Charles VI de França, però el seu cosí Mateu I de Castellbó esdevingué el nou senyor de Foix i el Bearn. Els territoris occitans preferien disposar d'un senyor propi i no esdevenir directament una propietat directa de la monarquia francesa. Després de moltes negociacions, Charles VI acceptà la successió d'en Mateu.

Alguns estudiosos opinen que la lletra de l'Himne Occità, "Se canta", fou escrita en l'ambient culte de la seva cort; potser per ell mateix. En Gaston s'havia casat l'any 1349 amb Inés de Navarra, membre de la família reial navarresa, i encara que "Se canta" està dedicat a una dama anomenada precisament Agnès, és poc probable que el destinés a la seva muller, ja que el matrimoni entre ambdós fracassà i Inés tornà, repudiada pel seu marit, novament a Navarra amb el seu germà Carles II, després d'haver donat a en Gaston III l'any 1362 el seu únic fill legítim, el traïdor i malaguanyat Gaston (aliat amb el mencionat Carles II de Navarra en l'intent d'assassinat del seu pare comentat abans).

També escrigué un "Llibre d'oracions" de molta qualitat en llatí i francès, durant els últims anys de la seva vida, potser com a acte de contrició per la tràgica història del seu fill Gaston.

Curiositats:

Com era habitual entre els nobles de l'època, en Gaston III tingué fills fora del matrimoni, en concret quatre de coneguts amb la seva amant fixa, na Caterina de Raval.

En un territori fragmentat com el seu, en Gaston hagué de traslladar el seu seguici molt sovint, encara que la seva seu principal fou a Ortès, al Bearn.

En Gaston III Febus fou també copríncep d'Andorra, perquè des del segle XIII, el Principat disposava de dos coprínceps: el bisbe de La Seu d'Urgell i el Comte de Foix. Quan la casa de Foix i Bearn s'uní a la casa reial francesa durant el regnat d'Henri IV a finals del segle XVI, els reis francesos esdevingueren coprínceps andorrans. Enguany, el president de la República francesa, com a cap d'estat francès, ostenta aquest títol.

Bearn mantingué una sèrie de drets en àmbits polítics i fins i tot lingüístics després de la seva unió amb França el 1620. L'occità continuava essent llengua oficial i el Tractat de Villers-Cotterêts (1539) del rei François I, contra l'ús oficial de l'occità no era aplicat al Bearn. Aquesta situació es mantingué fins a la Revolució Francesa, a finals del segle XVIII.

SIMILITUDS CATALANES:

Hug Roger III de Pallars-Mataplana i de Cardona (1430-1505), fou l'últim comte del Pallars, comtat que havia mantingut una certa sobirania davant de la casa reial aragonesa i comtal barcelonina. Intervingué en la guerra civil catalana, essent capità general de l'exèrcit del Principat, amb l'objectiu de mantenir la situació del seu comtat. A diferència d'en Gaston III Febus, fracassà en el seu intent i morí a Xàtiva a la presó.

I en el proper capítol. Arribem al segle XVI i a Marselha esclata una revolució. Una república és proclamada, però tot degenera en una dictadura.

Francesc Sangar. CAOC.